

Motiv pedofilije u suvremenoj hrvatskoj prozi

Grlić, Gabrijela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:646657>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Gabrijela Grlić

Motiv pedofilije u suvremenoj hrvatskoj prozi

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Gabrijela Grlić

Matični broj: 0009071030

Motiv pedofilije u suvremenoj hrvatskoj prozi

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Sanjin Sorel

Rijeka, 15. rujna 2020.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom _____.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Feministički doprinos u suzbijanju seksualnog nasilja	2
2. 1. Hrvatska feministička proza	4
2. 2. Novije književne spisateljice	5
3. Predodžba djeteta nekad i danas	7
3. 1. Medijska slika djeteta	11
3. 2. Reakcije društva na medije	15
4. Parafilije	19
4. 1. Pedofilija	20
4. 1. 1. Pedofilija u crkvi	23
4. 2. Incest	26
5. Izdaja obitelji	28
5. 1. Izdaja institucija	30
6. Odnos žrtve-djeteta prema sebi	32
6. 1. Odnos žrtve-žene prema sebi	37
7. Nadvladavanje traume	39
8. Zaključak	43
9. Popis literature	44
Sažetak	47

1. Uvod

Definicija djeteta različita je od kulture do kulture, ali i u pojedinim znanostima. Biološki se dijete definira kao svako ljudsko biće u razdoblju od rođenja do ulaska u pubertet, dok pravna znanost djetetom definira svako ljudsko biće mlađe od 18 godina. Sukladno tome, roditelj/skrbnik odgovoran je za postupke djeteta jer ono nije doraslo samostalno donositi odluke te brinuti se za vlastitu egzistenciju. Dijete nema mogućnost osigurati si zaštitu zbog čega je *Generalna skupština Ujedinjenih naroda* 1989. godine usvojila *Konvenciju o pravima djeteta*. Riječ je o međunarodnom dokumentu kojim se priznaju prava djece u cijelome svijetu, a broj kaznenih prekršaja nad djecom dokazuje kako se ta prava često zanemaruju i krše.

Ovaj rad problematizira seksualno iskorištavanje djece, a temi je pristupano s feminističkog stajališta pa je u radu opisan feministički doprinos u suzbijanju nasilja nad djecom kao i doprinos feminističkih književnica zaslužnih za progovaranje o temi pedofilije. Dalje se opisuje odnos odraslih i djeteta u različitim razdobljima ljudske povijesti, slika djeteta u medijima te reakcije javnosti na medijsku predodžbu djeteta. Drugi dio rada posvećen je pedofiliji, odnosno seksualnoj sklonosti odraslih prema djeci što je središnja tema romana *Disanje nemani* Đurđe Knežević, *Klonirana* Jelene Čarije te *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* Ivone Šajatović, a navedena su djela analizirana metodom primijenjene psihoanalize, odnosno psihoanalitičke književne kritike. U radu su prikazani stavovi društva prema pedofilima, a posebno se problematizira emocionalno stanje žrtve i njezin odnos prema sebi u okolini koja viktimizira. Završno je prikazan model izlječenja psihijatrice Judith Lewis Herman čija je knjiga *Trauma i oporavak* bila osnovni izvor za psihoanalizu književnih likova.

Cilj ovog rada je prikazati patnju seksualno zlostavljane djece te propitati odgovornost društva i odgovarajućih institucija u zaštiti i oporavku seksualno iskorištavane djece.

2. Feministički doprinos u suzbijanju seksualnog nasilja

Feminizam je društveni pokret i svjetonazor kojemu je cilj unaprijediti položaj žene, dokučiti spolnu dominaciju muškaraca te promovirati rodne jednakosti u svim područjima života (Usp. *Hrvatska enciklopedija* 2001: 600). U društvu se feministice nerijetko definiraju kao mrziteljice muškaraca, međutim važno je napomenuti kako feminizam ne promiče želju za nadmoći žena, nego ravnopravnost između spolova. Prema tome, feministica je „osoba koja smatra da žene trpe diskriminaciju zbog njihova spola, da imaju specifične potrebe koje nisu zadovoljene i da njihovo zadovoljenje zahtjeva radikalne promjene u društvenom, ekonomskom i političkom poretku“ (Marković 1999: 14).

Žena u društvu ima status muškarčeve imovine, a tomu posebno svjedoči institucija braka pri čijem se sklapanju žena promjenom prezimena prepisuje s jednog muškarca (oca) na drugog (muža). Tijekom povijesti, životi žena obilježeni su mnoštvom zabrana, nemogućnošću izražavanja vlastitog mišljenja te uskraćivanjem osnovnih ljudskih prava. Obespravljena i nemoćna, žena je morala ispunjavati nametnutu ulogu domaćice, roditelje i odgojiteljice. U privatnim domenama života žena se pojačano promatra kao sredstvo za ispunjavanje muških želja pa se prisilni spolni odnosi u braku ne poimaju kao seksualno nasilje zbog čega je isključena bilo kakva zaštita odgovornih institucija. Iz tog se razloga žene stoljećima unazad, pa i danas, bore protiv ustaljenih obrazaca mišljenja prema kojima je žena isključivo seksualni objekt u vlasništvu muškarca. Žene su do danas, u okviru feminističkih pokreta, prosvjedima i raznim aktivnostima

ostvarile bolji društveni položaj u odnosu na prošla stoljeća, a taj napredak postignut je s četiri vala feminizma.

„Prvi val feminizma pojavio se u 19. i ranom 20. stoljeću, najviše na području Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih država“¹, a cilj mu je bio izboriti pravo glasa te pravo na obrazovanje i zaposlenje. Drugi je val feminizma nastupio 1960.-ih i 1970.-ih godina prošlog stoljeća, a bio je usredotočen na borbu protiv društvenih, kulturnih te političkih nejednakosti. Feministice su zahtijevale rodnu ravnopravnost, promjenu zakona te zaštitu za različite oblike muškog nasilja.² Središnje točke u problemskoj raspravi zauzimale su teme poput silovanja, obiteljskog nasilja te pobačaja. Ono što je smatrano privatnim pitanjem, drugim valom feminizma postalo je glavna tema u javnom životu. Sedamdesetih godina, feministički je pokret omogućio ženama javno progovaranje o seksualnom nasilju koje trpe u svojim domovima. „Dotad ušutkavane žrtve počele su otkrivati svoje tajne“ (Herman 1996: 13). Diljem svijeta počinju se osnivati udruge i organizacije za potporu ženama koje trpe nasilje u obitelji, koje su zlostavljane i podređene muškarcima. Treći val feminizma bilježi se od 1990. godine pa na dalje. Povod ovog pokreta bila je rodna ideologija, a prosvjedi su obilježavani visokim potpeticama, dubokim dekolteima te paljenjem grudnjaka. „Žene trećeg vala opisivane su kao snažne osobe koje su sebe definirale kao subjekte, a ne kao ranije, seksualne objekte.“³ Također, sudionice ovog vala zahtijevale su preobrazbu tradicionalnih pojmova seksualnosti te istraživanje različitih tema koje su najviše usmjerene silovanjima i rođenju. „Prve naznake četvrtog vala pojavile su se u Velikog Britaniji. U srpnju 2013. godine, nemali

¹ http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/rubricator/feminism_e.htm, pristupano 17. srpnja 2020.

² Usp. http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/rubricator/feminism_e.htm, pristupano 17. srpnja 2020.

³ <https://www.pacificu.edu/about-us/news-events/four-waves-feminism>, pristupano 18. srpnja 2020.

broj žena okupio se kod Engleske centralne banke odjevene u poznate povijesne ličnosti – avijatičarke, sufražetkinje i kraljice ratnice – kako bi tražile veću zastupljenost žena na britanskim novčanicama.“⁴ Naglim razvojem tehnologije pokreće se i *on-line* borba pa se četvrti val feminizma temelji na aktivnoj borbi za ženska prava na internetskim stranicama. Feministice su u virtualnom prostoru pokrenule kampanje protiv mizoginističkih stranica, uključujući i stranice pogrđnih naziva poput *Silovanje trudne kuje* ili *Pričao sam prijateljima o trojcu*.⁵

U dugotrajnoj i mukotrpnjoj borbi, feministice se nisu borile samo za prava žena, nego za sve potlačene skupine društva kao što su nacionalne manjine, seksualne manjine, pripadnici nebičele rase te djeca. Borbi su se pridružile i brojne književnice koje su problem nasilja nad ženama i djecom postavile u središte svojih djela.

2. 1. Hrvatska feministička proza

Feministička se književnost u Hrvatskoj teorijski određuje kao žensko pismo, ženska proza te autobiografska proza. „U njihovim se proznim tekstovima propituju i osvješćuju različiti načini oblikovanja osobnoga identiteta. Taj proces kreće se unutar nekoliko tipova naratološkog procesa određenog pozicijom ženskog subjekta u tekstu, izvanjskim poticajima koji su inicirali pripovijedanje te strategijama iskazivanja doživljenoga“ (Sablić Tomić 2005: 28). Riječ je o književnosti unutar koje dominira autotematizacija, ženska subjektivnost,

⁴ <http://voxfeminae.net/cunterview/politika-drustvo/item/2562-cetvrti-val-feminizma-upoznajte-buntovnice>, pristupano 18. srpnja 2020

⁵ Usp. <https://repozitorij.unin.hr/islandora/object/unin%3A1929/datastream/PDF/view>, pristupano 15. srpnja 2020.

promatranje subjekta unutar određenog prostora, ratna iskustava te problem egzila.

Andrea Zlatar osobito naglašava spisateljsku darovitost četiriju hrvatskih književnica koje se pojavljuju osamdesetih godina, a među njima se ističe intimistička proza Irene Vrkljan, femininost u romanima Slavenke Drakulić, odnos autobiografskog i ironijskog diskurza u prozi Dubravke Ugrešić te dokumentarističko-fikcionalni diskurz s jakim primjesama groteske u djelima Daše Drndić (Usp. Zlatar 2004: 84). Unatoč talentu, zbog političkih i kulturnopolitičkih razloga njihova su djela marginalizirana, a autorice su proglašene vješticama. Autotematizacija, ženska osjećajnost, tematizacija tijela i bolesti, razotkrivanje vlastite intime, pitanje egzila i još mnogo toga samo su neke od aktualnih tema koje se nalaze u prozi ovih spisateljica. Iako su odbačene iz matice hrvatske književnosti, njihov je književni opus priznat na međunarodnoj razini, a tome svjedoči prevođenost i čitateljska publika u više stranih zemalja.

2. 2. Novije književne spisateljice

Vremenskim odmakom od rata i perioda koji je obilježen agresivnim nacionalizmom, situacija je postala povoljnijom za objavljivanje feminističke književnosti pa je i broj autorica u tom žanru pozamašniji. Jedna od njih je i Đurđa Knežević, povjesničarka i arheologinja iz Jastrebarskog. Osnivačica je *Ženske infoteke* koja djeluje od 1992. godine, urednica feminističkog časopisa *Kruh i ruže* te kolumnistica portala *Zamirzine* i časopisa *Identitet*. Do sada je objavila slikovnicu, knjigu eseja te pet romana, a u ovom radu analizirat će se *Disanje nemani*, roman o pedofiliji iz 2015. godine. Kneževićka osobito kritizira provincijalizam kojeg se ljudi na našim prostorima nisu spremni odreći. Naglasak stavlja na njegovanje i veličanje patrijarhalnih obrazaca ponašanja koje za posljedicu ima neravnopravan položaj žene u društvu. Ona se promatra kao objekt

zadužen za ispunjenje muških potreba, a svako odupiranje objektivizaciji vlastitog *Ja* strogo se kažnjava na privatnim, ali i institucionalnim razinama.

Fenomen pedofilije problematizirala je i Jelena Čarija u romanu *Klonirana* iz 2003. godine. Spomenuti roman je Čarijin prvijenac, a u književni svijet ulazi kao pobjedničko djelo natječaja za prvi roman i pjesničku zbirku zagrebačkog Studentskog centra u izdanju *Naklade 1000 komada*. „U svome se prvijencu Čarija posve odmiče od modela hrvatske stvarnosne proze u pravcu kozmopolitizacijske tematike i odmaka od domaćeg mjesta radnje.“⁶ Ona tematski problematizira dvije vrlo aktualne teme – pedofiliju i kloniranje, a kao okosnicu romana uvodi i besmrtni lik Marilyn Monroe. Uz navedeno, autorica u roman uključuje i svoj alter-ego utjelovljen u likovima jednojajčanih blizanki Helene i Jelene Čarije koje ugrožavaju vlastite živote pišući filmski scenarij identičan već napisanoj radnji romana. „Time stvara pomalo ciničan odnos prema samom činu pisanja i književnog stvaranja, (...) kod čega budno pazi da zadrži potrebnu distancu od pogubnog senzacionalizma.“⁷

Navedene spisateljice slijedi i Ivona Šajatović, višestruko nagrađivana autorica književnosti za djecu i mlade čiji je roman *Tajna ogrlice sa sedam rubina* uvršten u popis lektira za osnovnu školu. Šajatovićkin opus namijenjen djeci problematizira tabu teme hrvatskog društva, a poseban naglasak stavlja na erotiku i zlorabu droga, dok se njezini romani za odrasle žanrovski svrstavaju u kriminalističke ljubice. U ovom radu analizirat će se roman *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* u kojemu autorica tematizira seksualno nasilje u obitelji, preciznije incest između oca i kćeri.

Disanje nemani, *Klonirana* te *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* rijetki su primjeri u kojima književno djelo ukazuje na problem seksualnog nasilja nad djecom koji

⁶ <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1356/datastream/PDF/view>, pristupano 19. srpnja 2020.

⁷ Usp. <https://blog.dnevnik.hr/knjigoljub/2006/09/1621548908/kritika-jelena-carija-klonirana-sc-zagreb-2003.html?page=blog&id=1621548908&subpage=0&subdomain=knjigoljub>, pristupano 19. srpnja 2020.

se u društvu redovito negira, skriva te viktimizira. Čarijin roman pruža uvid u psihu zlostavljača, Šajatovićkin u psihu zlostavljanog djeteta, a Kneževićkin u psihu žene koja je preživjela zlostavljanje u djetinjstvu. Mnogi smatraju kako je javnost dobro upoznata s problemom pedofilije te da odgovarajuće institucije nastoje suzbiti seksualno iskorištavanje djece. U nastavku rada bit će prikazana predodžba djeteta u različitim razdobljima, medijska slika djeteta te odnos društva prema seksualnom nasilju nad djecom kako bi se spomenuta tvrdnja i dokazala.

3. Predodžba djeteta nekad i danas

Slika djeteta se razlikovala ovisno o duhu razdoblja i načinu života određenog vremena. „Od 13. stoljeća, u umjetnosti se može pronaći nekoliko *tipova* djece koji su bliži modernom konceptu djetinjstva: anđeo prikazan kao dijete, golo dijete i najčešće prikazivano dijete u povijesti umjetnosti - dijete Isus.“⁸ Odjeća djece i odraslih nije se razlikovala u razdoblju od 13. do 15. stoljeća, a u umjetnosti djeca su redovito prikazivana u društvu odraslih što svjedoči nerazdvojenosti svijeta odraslih i njihovih potomaka. U srednjem vijeku seksualnost nije bila tabu tema u prisustvu djece. Različite seksualne geste i fizički kontakti smatrali su se prihvatljivima u privatnoj i javnoj domeni života sve do razdoblja puberteta, odnosno razdoblja odraslosti prema ondašnjim mjerilima. Srednjovjekovni ljudi vjerovali su da su djeca indiferentna prema seksu, pa seksualne referencije nisu mogle imati takvo značenje za njih. „A, značajno je i da u ovom razdoblju još nije postojala ideja o dječjoj nevinosti te se ista nije mogla ni *ukaljati* seksualnim referencama.“⁹ To se mijenja u 16. stoljeću kada počinje rasti svijest o nevinosti djetinjstva što se prvenstveno očitovalo u pročišćavanju

⁸ <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020.

⁹ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 17

književnih klasika od djeci neprimjerenih sadržaja te zabranom posjedovanja određenih knjiga. Isti sustav mišljenja razvijan je i tijekom 17. stoljeća čime koncept nevinosti postaje općeprihvaćen što traje i danas (Usp. Aries, 1962: 58). U 17. stoljeću počinje se stvarati novi osjećaj za dijete koji je uvjetovan širenjem kršćanstva i vjerovanjem da je dječja duša besmrtna (Usp. Aries 1962: 40). Aries pridaje veliku važnost 17. stoljeću kao razdoblju evolucije djetinjstva jer se tada pojavljuju samostalni portreti djece. Uobičajeni postaju i obiteljski portreti u kojim dijete zauzima središnju poziciju koja je ekvivalentna današnjoj poziciji djeteta u obitelji. Karakteristično je za ovo razdoblje da se djeca počinju odijevati različito od odraslih, ovisno o svojoj dobi. Prosvjetiteljstvo kao doba razuma, postavlja racionalnost, samokontrolu i ozbiljnost kao osobine koje treba odgojem usaditi djetetu. Odgojitelji su trebali jačati duh djeteta vodeći računa o čistoći njegova života lišavajući ga bilo kojeg oblika seksualnosti. Riječ je o ambivalentnom odnosu jer su se djeci pridavale osobine odraslih, a istovremeno je zahtijevano njegovanje njihove dječje nevinosti (Usp. Aries 1962: 119). Nove predodžbe o djetetu javljaju se početkom 19. stoljeća pod utjecajem romantičkog pokreta. Dijete se tumači kao prirodno i stvaralačko biće, a djetinjstvo predstavlja razvojnu fazu koja nije obilježena isključivo rastom i napretkom kako se tumačilo u razdoblju prosvjetiteljstva, već ono podrazumijeva i gubitak stvaralačkog odnosa prema svijetu. Razvoj djeteta uvjetovan je odgojem koji je ispunjen smislom te prenošenjem trajnih vrijednosti s odraslih na dijete.¹⁰ „Zapadna je civilizacija konstruirala sliku djetinjstva kao razdoblja života koji se provodi u kontekstu obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova gdje je naglasak na skrbi, igri i učenju i poučavanju sve do adolescencije kada društvene veze s vršnjacima dobivaju na važnosti.“¹¹ Ipak, ta je slika zbunjujuća i za roditelje i za djecu jer kultura zapada ima dvostruka mjerila o roditeljstvu. Dominantno je mišljenje da odnos s ocem produktivan i usmjeren na razvoj, dok odnos s majkom unazađuje

¹⁰ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020, str. 21

¹¹ <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020, str. 33

dijete i vuče ga u ovisnost. Očeva briga za dijete se pohvaljuje, a majčina briga tumači se kao pretjerano zaštićivanje djeteta. Majka je dužna zaštititi dijete od civilizacijskog okruženja te ga istovremeno uklopiti u njega. „Od majki se traži da svesrdno vole, ali i da znaju kada im se valja emocionalno i fizički udaljiti. Kultura djevojke ohrabruje da se od matera otisnu i smanje važnost odnosa prema njima. Traži da poštuju majke, ali da ne budu kao one.“ Ljubav prema majci se u našoj kulturi tumači kao ovisnost, pokornost i uzmak, a napuštanje majke predstavlja osobnost, poduzetnost i neovisnost (Usp. Pipher 1997: 96 – 97). Očevi su isto zbunjeni jer su odgajani u mizoginoj okolini koja se sada kosi s njihovom ljubavi prema kćerima. Svoje kćeri moraju uklopiti u svijet ženomrzaca koji su i sami propagirali pa je glavna uloga oca u zapadnoj kulturi da prilagodi kćer standardima zajednice u kojoj živi. Očevi koji su skloni spolnoj diskriminaciji razbijaju samopouzdanje djevojaka te ih potiču da moć prepuste muškarcima. Tako neki očevi prilikom prilagodbe okolini potiču na tjelesne promjene te promjene ličnosti čime podcjenjuju svoje kćeri koje se zatim i same podcjenjuju (Usp. Pipher 1997: 110 – 111).

Nanin otac Karlo reprezentativan je primjer provincijskog mužjaka koje Đurđa Knežević kritizira i u svom kolumnističkom opusu. Radi se o čovjeku srednje životne dobi, vjerniku, hranitelju obitelji koji donosi prave odluke za ženu i kćer, djelatniku državne službe koji svoje svjetonazore mijenja ovisno o vladajućoj političkoj struji.

Uzimao je sve kako što mu je ovaj govorio onako kako je čuo i bez ikakva razmišljanja. Vjerovao je sve što je svećenik govorio, ipak je on Božji poslanik i sluga na zemlji, jer što bi ostalo od Karlove vjere kad bi sumnjao u njezine službenike.¹²

¹² Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 48

U razgovoru sa psihoterapeutkinjom doznajemo da Nana obožava kazalište, na pitanje zašto je odlučila studirati pravo doznajemo da je tu odluku donio njezin otac. Unatoč ustrajanju gostujućeg režisera koji je odlučio stipendirati djevojčicu, otac donosi odluku da tako nešto ne dolazi u obzir jer su sve glumice kurve. Naravno, kurve su mu bile poželjne na različitim pornografskim sadržajima koji su se gledali s prijateljima nakon nedjeljne partije karata. Karlo je klasičan primjer oca koji ima zadaću oblikovati identitet svoje kćeri prema zahtjevima konzervativne okoline te sačuvati njezinu čast za potrebe drugog muškarca. Zahtjeve zajednice karakteriziraju dvostruka mjerila jer se djeci nameće anđeoska nevinost, a istovremeno ih se u javnosti podučava stjecanju moći putem seksualiziranog izraza koji je samo još jedan način iskorištavanja i podčinjavanja ženskog spola. Roditelj i društvo prosvjeduju protiv uvođenja seksualnog odgoja u škole, ali prihvaćaju seksualnost u svakodnevici te u medijskom i reklamnom diskursu.

Na djecu 21. stoljeća velik utjecaj imaju mediji koji ih svojim sadržajem odgajaju te istovremeno utječu na njihovu predodžbu o sebi kao o sudioniku društva. Analizirajući medijski sadržaj na nacionalnoj televiziji, Rudančić je zaključila da dječji crtici obiluju rodnim stereotipima. Ženski se likovi prikazuju kao vrlo emotivni, romantični te nesvjesni svijeta koji ih okružuje. One obnašaju ulogu majke, brižne prijateljice te dobre domaćice ili zlice koje svojom pojavom uništava postojeća prijateljstva i ljubavne odnose. Također, ženski su likovi određeni fizičkim izgledom, a njihova je ljepota glavni izvor moći u bezizlaznim situacijama. One su te koje muškarca upotpunjuju, ohrabruju i podupiru. U odnosu na ženske, muški su likovi prikazani kao hrabriji, plemenitiji, moralniji te s pravom nasilni. Njihova je tjelesna građa savršena te posjeduju znanje o borilačkim vještinama i „kao takvi prisvajaju svu moć sebi, a vlast se nalazi direktno u njihovim rukama“.¹³ Nakon crtica, djeca počinju konzumirati časopise,

¹³ Usp. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/fpzg%3A1/datastream/PDF/view>, pristupano 24. kolovoza 2020.

a u Hrvatskoj su za djevojke najpopularniji časopisi *Teen* i *OK*. Dominantne teme su moda, usavršavanje fizičkog izgleda te *trikovi* za privlačenje ili manipuliranje mladićima. Savjeti za školu napisani su kao pomoć djevojkama da se riješe roditeljskog pritiska, a ne kao ostvarenje duhovnog zadovoljstva, osobnog uspjeha ili mogućnost uspjeha u budućoj profesiji. Može se zaključiti kako današnje društvo podržava rodne stereotipe u odgoju djece, time se stvara mnoštvo nesigurnih i neispunjenih djevojaka koje nisu svjesne da su naučene biti podređene muškarcima. Posljedice toga su seksualno iskorištavanje, šutnja te opravdavanje i obrana zlostavljača.

3. 1. Medijska slika djeteta

Analizirajući viktimizaciju djece, Perić zaključuje kako djeca imaju tretman marginalizirane i stigmatizirane manjine u medijima. Iako ona izazivaju simpatije javnosti pa čak imaju i izuzetno veliki značaj u društvu, u medijima su djeca uglavnom nevidljiva, „a kada su prikazana, prikazana su kao pasivna i ugrožena skupina, bez prava i bez glasa.“ Nedostatak je što djeca za razliku od ostalih skupina društva nemaju moć kontrolirati i diskutirati o svojoj predodžbi u javnom životu.¹⁴ Pregled medijskih izvještaja u Hrvatskoj potvrđuje da se djeca najčešće pojavljuju u medijima kao sudionici nasilja među djecom i nad djecom pri čemu se nikada ne analiziraju uzroci takvih situacija (Usp. *Djeca medija* 2011: 117). Pod utjecajem medijskih predodžbi djeca stvaraju predodžbe o sebi kao o slabim i obespravljenim članovima društva.

Perić u svojoj doktorskoj disertaciji navodi tipove djeteta koji dominiraju u današnjim medijima, a nekoliko njih vezano je za temu ovog rada pa će u nastavku biti opisani.

¹⁴ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 66

Jedan od uobičajenih tipova je *plemenito dijete* ili *dijete spasitelj*, riječ je o dobrom djetetu koje u određenim situacijama preuzima odgovornost za odrasle kako bi ih zaštitilo od drugih ljudi ili nepoželjnih situacija. „Ova predodžba svoj korijen ima u iskonskom djetetu spasitelju - Isusu Kristu, ali je i danas prisutna, prvenstveno u (dječjoj) književnosti i medijima.“ Takva djeca u svakodnevnom životu preuzimaju ulogu roditelja mlađoj braći i sestrama ili se brinu za vođenje kućanstva kada odrasli to ne mogu ili ne žele.¹⁵ Ulogu plemenitog djeteta preuzimaju protagonistice romana koji će se u nastavku analizirati. Djevojčice skrbe za svoje roditelje te u nekim trenucima one zauzimaju ulogu roditelja u obitelji. Posebno se ističe djevojčica Katja iz romana *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* jer preuzima majčine dužnosti kako bi je zaštitila od očeve agresije, a upravo je to dovodi i do preuzimanja očeve seksualne žudnje.

Dalje slijedi *dijete kao roba*, također medijski stvorena predodžba djeteta. Dijete u ovom slučaju nije aktivni i kompetentni potrošač, nego marketinški alat koji reklamira sve, od proizvoda za djecu do onih koji nemaju veze s njima. Primjer *djeteta kao robe* su bebe na reklamama, djevojčice na izborima ljepote te djeca koja se pojavljuju u pornografiji. Korištenje dječjih fotografija na proizvodima izaziva sentimentalnost kod odraslih, ali se tako i komodificira djetinjstvo. „Mnoge od ovih fotografija djecu predstavljaju kao nevinu (male bebe u različitim kostimima i pozama), ali postoje i one koje seksualiziraju djecu (posebno djevojčice) koristeći izazovnu odjeću, pretjeranu šminku i seksualizirane poze. Dječji izbori ljepote su možda najnaglašeniji primjer seksualiziranosti i korištenja djece radi interesa odraslih.“¹⁶ Uvidjevši da seks prodaje proizvod, reklamni diskurs postao je izrazito erotičan pa McNair današnji način života naziva striptiz kulturom. On seksualizaciju kulture promatra na pozitivan način jer je omogućila izražavanje različitih spolnih identiteta, slobodu ženske seksualnosti te zatiranje

¹⁵ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 42

¹⁶ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 42

konzervativnih vrijednosti patrijarhalnog društva (McNair 2004: 240 – 241). Norma Jean u romanu *Klonirana je dijete roba*, njezin otac javnim reklamiranjem nastoji od nje napraviti robu koja će biti najfiniji dragulj filmske industrije u budućnosti. Ona je reklama za luksuzan život koji nije uspio omogućiti njezinoj majci, odnosno osobi putem koje je klonirana.

Slijedi ga *brend dijete*, koncept nastao početkom 20. stoljeća kao posljedica masovne potrošnje i modernog kapitalizma. Prepoznavajući dijete kao potencijalnog potrošača, marketinški stručnjaci nastojali su razumjeti njegovu perspektivu te mu se počinju izravno obraćati u reklamnom diskursu koji ga konstruira kao posebnu vrstu autoriteta. Reklamni diskurs stvara sliku djeteta kao osnaženog aktera kojim se navodno ne može manipulirati i koji razumije medije i potrošnju. *Brend djeca* su pripadnici digitalne generacije koja govori novi jezik, ali je istovremeno opterećena različitim strahovima i tjeskobama koje isključivo može neutralizirati konzumacija brendova.¹⁷ Katja Barić i klonirana Norma Jean su djeca s neograničenim kupovnim moćima zbog čega izazivaju zavist svojih vršnjakinja. Katja se opisuje tolikom lijepom da bi mogla biti manekenka samo kada bi to željela, a vršnjaci je kao i Normu Jean ne doživljavaju osobom, nego ljepoticom koja prati njima nedostižne trendove. Nana iz *Disanja nemani* odbija preuzeti ulogu *brend djeteta* pa postaje stigmatizirana u svojoj okolini.

Već su nabavili dugačku, bijelu haljinu, uz nju još i nekakvu krunicu s dugačkim velom, bile su pripremljene posve nove bijele rukavice i dokoljenice, bijele sandale, uz to će ići, znala je, i bijeli ljiljani... sve baš kao vjenčanice za odrasle žene.¹⁸

Uz prikladnu odjeću djevojčicama se kovrča duga kosa koja pada niz ramena kako bi se postigao izgled kućnog anđela ili svetice. Na našim se prostorima kult žene-anđela njeguje od davnina, a Đurđa Knežević u novinskom članku *Seljak more*

¹⁷ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 41

¹⁸ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 18

duboko da ore naglašava na koji se način klasificira žena u našoj kulturi „Majka pritom uopće i nije žena, kurva je žena/kći drugoga (recimo susjedova), a svetica je vlastita žena/kći. Nebrojani slučajevi seksualnih nasilja nad ženama koje dnevno bilježe novine i policijske statistike imaju, između ostaloga, izvorište u potiskivanju seksualnosti temeljenom upravo na licemjernom odgoju, koji se zasniva na svetom trojstvu patrijarhalnih zasada kada je riječ o ženama: majka, kurva, svetica.“¹⁹

Nana licemjerje patrijarhalnog odgoja proživljava u vlastitom domu, ali i u svetoj instituciji. Stereotip da za djevojčicu nisu hlačice, nego haljina iskorištava se za seksualno nasilje nad njom. Muškarac, i to svećenik, upozorava djevojčicu kako golotinja nije primjerna te je u isto vrijeme dodirima napastuje njezino mlado tijelo. Nakon što je ispunio svoje potrebe, napastovatelj govori Nani da joj je tim činom pomogao da pronađe svoje djevojaštvo.

Natasha Walter govori da podjela na *ružičasti svijet djevojčica* te *plavi svijet dječaka* danas doživljava svoj vrhunac. U najranijoj dobi djevojčica se stapa s lutkom, a taj se trend nastavlja i u odrasloj dobi kada je (samo)ispunjenje djevojke ili žene uvjetovano kozmetičkim uljepšavanjem, izgladnjivanjem te estetskim zahvatima.

*„Nije ovo za tebe, uostalom, ti si žensko, nije ti tu mjesto, hajde, lutkice u ruke i idi se igrati s curicama. Nogomet je za muškarce.“*²⁰

Walter uzrok takvu načinu života objašnjava: „Do sužavanja pojma seksualnosti došlo je zbog toga što je seksualna industrija postala društveno prihvatljivom. To povezivanje ženstvenosti i seksepilnosti počinje rano: nije nešto novo da žene žele izgledati zavodljivo, ali novost je da čak i dječje igračke moraju biti erotizirane“ (Walter 2011: 15 – 16). Ispunjavanje zahtjeva seksualne industrije iskrivljeno se

¹⁹ <http://www.volim-losinj.org/kultura/747-seljak-more-duboko-da-ore>, pristupano 12. srpnja 2020.

²⁰ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 60

tumači kao vrhunac emancipacije za koju se borile feministice. Hiperseksualna kultura postaje sve nasilnija, a njezino osnaživanje je odraz sve veće nejednakosti ženskog naspram muškog roda (Walter 2011: 41).

Prema američkim istraživanjima djevojčice su početkom 19. stoljeća samoizražavanje i samopoboljšanje doživljavale putem otkrivanja i daljnje izgradnje vlastitoga identiteta. Moderni se feminizam upravo i zalagao za retoriku samoizražavanja, ali „to usredotočivanje na neovisnost i samoizražavanje mladim se ženama danas prodaje kao najograničeniji oblik konzumerizma i samoodpredmećivanja“ (Walter 2011: 70 – 71). Potrebno je osporiti novi biološki determinizam koji prema tradicionalnom shvaćanju tumači da su geni i hormoni ti koji određuju naše spolne uloge. Današnja konzumeristička i hiperseksualna kultura poučava mlade žene da moć mogu ostvariti isključivo isticanjem svoje seksualne privlačnosti. Prihvatanje takvih strategija nije loše, ali to prihvatanje mora biti vlastiti izbor, a ne kulturno nametanje kao jedini izbor za samoizražavanje ženskoga roda (Usp. Walter 2011: 24). Isto tako prihvatanje nametnute seksualnosti ne smije biti opravdanje za nasilje koje djevojke često doživljavaju, društvo mora prihvatiti odgovornost za posljedice koje su uzrokovane pasivnim odnosom prema negativnim utjecajima.

3. 2. Reakcije društva na medije

Perić govori da „funkcija masovnih medija ne može biti refleksija stvarnosti niti proizvodnja informacija, jedino što oni mogu jeste stvarnost kreirati i to selekcijom sadržaja te njegovim prenošenjem putem svojih programa. Iako je ta stvarnost proizvedena i javnost je toga često svjesna, ona je ipak društveno relevantna jer se uzima u obzir pri razumijevanju i davanju smisla svijetu koji nas

okružuje.“²¹ U nastavku će biti izdvojene reakcije društva na medijske izvještaje o djevojčicama koje su doživjele seksualno nasilje kako bi se mogao analizirati stav društva prema medijima, ali i prema djeci koja su proživjela traumatična iskustva.

U emisiji *Dobro jutro Hrvatska* emitiranoj na nacionalnoj televiziji 28. srpnja 2020., voditelj je neprimjereno svojoj ulozi komentirao odjevnu kombinaciju sedamnaestogodišnje pjevačice. U najavi spota njezine pjesme, voditelj je pozvao gledatelje da uživaju u djevojčinim hlačicama. Odmah se oglasila inicijativa *Spasi me* čija je reakcija izazvala veliku medijsku pozornost, a samim time i brojne reakcije hrvatskoga građanstva. S portala *Index.hr* koji oglašava svoje članke i na popularnoj društvenoj mreži *Facebook*, izdvojeni su neki od komentara čitatelja kako bi se mogao detaljnije analizirati stav društva prema maloljetnicama.

„Iz ničega napravili novinski članak bla bla i rodio se miš... klasično hrvatsko novinarstvo“ A. M.

„Mislim da joj je htio napraviti reklamu... čovjek nije baš nešto duhovit koliko pamtim. Ne kužim zašto se uopće o tome raspravlja“ LJ. B.

„Danas cure od 17 god se ponašaju i izgledaju kao da imaju 20+, tko je za to kriv? Roditelji, onda se čudite komentarima i što im rade čedne curice vani haha...“ P. M.

„Ak pokazuje guzicu u javnosti nek se ne ljuti zbog komentara, ako joj ne paše duža haljinica i bok bok“ D. Č.²²

Čitatelji koji smatraju da vijesti ove vrste ne zaslužuju prostor u medijima jasno pokazuju koliko je seksizam ukorijenjen u društvo tako da se njegova pojava gotovo pa i ne zamjećuje. Pozitivno je što je ova vijest našla svoje mjesto u

²¹ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 46 – 47

²² https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=3385303928206110&id=107861655950370, pristupano 15. kolovoza 2020.

medijima, međutim pogrešno je što su mediji u svojim napisima iznijeli suhoparne činjenice bez stava koji bi osudio takav pristup maloljetnoj djevojčici. „Važno je baviti se predodžbama djece u medijima budući da te predodžbe igraju značajnu ulogu u konstruiranju identiteta i pružaju indikaciju o tome gdje su djeca smještena u hijerarhiji odnosa moći u društvu.“²³ U današnjem svijetu mediji imaju veliki utjecaj na oblikovanje svijesti prema određenim pojavama, a izostanak osude na ovakvu situaciju dovodi čitatelja do zaključka kako je takvo ponašanje prihvatljivo. Pojačana konzumacija medija povećava šanse za razvijanje svjetonazora koji odgovara predodžbama koje mediji distribuiraju. Pojedinci oblikuju predodžbe koje percipiraju putem medija u stvarni svijet, odnosno vjeruju da se određeni događaji, društveni odnosi i ponašanja koja se prikazuju u medijima slično manifestiraju u stvarnosti.²⁴ To potvrđuju i čitatelji koji su komentirali kako je djevojčica izazvala takvu reakciju u javnosti zbog odjeće koju je nosila u spotu, time je dokazana ukorijenjenost patrijarhalnog poretka i konzervativan sustav mišljenja kulture kojoj pripadamo. Važno je napomenuti da je odjeća mlade pjevačica bila prikladna ulozi prema svim standardima dobrog ukusa, a i da nije, to ne daje za pravo čitateljima da iznose viktimizirajuće komentare. Svaka osoba ima pravo na izbor i slobodu oko vlastitog modnog izričaja što ne daje za pravo pojedincima da to iskorištavaju kao poziv za seksualno uznemiravanje. U nastavku slijedi komentar koji se odnosi na organiziranu prostituciju u osječkom domu za maloljetnike, na brutalno pretučenu djevojku u Zadru te naposljetku još jedna reakcija na spomenuti slučaj mlade pjevačice.

²³ <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 50

²⁴ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 51

„Molio bih 24 sata da postavi pitanje ravnateljici doma gospođi Jasminki Dević, kako je moguće da nagovara maloljetno dijete i da ga okrene protiv rođenog oca?“ D. B.²⁵

„Previše se narod troši na ovomu slučaju, a uzalud. Pa odselilo se više od pola Slavonije i nikom ništa. Netko se u mucu voli i malo previše eksponirati a to nije dobro.“ I. M.²⁶

„Zašto muškarci ne izlaze na binu u vrućim hlačama ili tangama?? Zato jer drže do sebe. Zašto današnje zvijezde zavidnog glasa i kvalitete nisu izlazile na binu u gaćama i polugole? Jer su bile kvaliteta. A ne na izvolite.“ A. Č.²⁷

Analiza čitateljskih komentara na medijske tiskovine pokazuje kako društvo pokazuje viši stupanj empatije prema žrtvama čiji identitet nije poznat javnosti. Društvo je znatno kritičnije prema osobama, osobito djevojčicama čiji se identitet javno otkriva pa sukladno tome vlada tendencija za stvaranje različitih aluzija o uzrocima koji su uvjetovali nasilje nad djevojčicama ili ženama. Društvo je opterećeno raznim stereotipnim stavovima da su djevojke bile promiskuitetne ili su same izazvale takvu sudbinu svojim izgledom i ponašanjem, u većini slučajeva smatra se da je žrtva kriva za nasilje koje trpi. Iako su zaslužni za otkrivanje nasilja nad maloljetnicima i progovaranje o takvim temama, mediji moraju voditi računa na koji način utječu na javno mišljenje. Djeca su viktimizirana u medijima jer su prikazana kao pasivni akteri društva koji nemaju moć zaštite. Mediji na javno mišljenje utječu oblikovanjem tema, a ne izravno. Stereotipna medijska predodžba djeteta može utjecati na njihov način odijevanja i ponašanja te na izbor mjesta za druženje s prijateljima, a povezuju se i s nižim samopoštovanjem.²⁸

²⁵ <https://www.24sata.hr/news/policija-je-napokon-priznala-prostitucije-u-domu-je-ipak-bilo-199673/komentari>, pristupano 18. kolovoza 2020.

²⁶ <https://www.facebook.com/direktno.hr/posts/2337354219855728/>, pristupano 18. kolovoza 2020.

²⁷ <https://www.facebook.com/VedranaRudanBlog/>, pristupano 18. kolovoza 2020.

²⁸ <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 51

Djeca se češće od ostalih društvenih skupina u medijima pojavljuju na fotografijama koje se prema odredbama *Zakona o zaštiti osobnih podataka* smatra osobnim podatkom. „Zakon se često ne poštuje jer su fotografije moćan element izvještavanja i često imaju veći utjecaj nego pisana riječ i vjerojatnije je da će privući pozornost čitatelja.“²⁹ Fotografije imaju moć izazivanja emocija te prikaza dječje nevinosti i ranjivosti u društvu. Time se jača medijska predodžba djeteta kao pasivnog člana društva te se podupire stereotip da djeca trebaju vidjeti, ali ne i čuti što dovodi do zaključka da je mišljenje djeteta nevažno, čak i u situacijama koje ga se osobno tiču.³⁰ „Ograničavanje predstavljanja djece na ulogu žrtve i pasivne uloge šalje poruku o položaju koji djeca zauzimaju u društvu i pridonosi stvaranju stereotipa o *bespomoćnoj i ugroženoj* djeci. Ova predodžba djeteta kao nevinog, ranjivog i pod konstantnom prijetnjom od opasnog okruženja je kulturni fenomen kojeg mediji reflektiraju, ali i stvaraju, a time stvaraju i idealiziranu sliku odraslih osoba kao humanitaraca i brižnih spasitelja i skrbnika.“³¹ Preuzimanje medijske predodžbe djeteta svjedoči manjku kritičkog stava kod čitatelja, kao i potvrdu zlostavljačima da djeca, kao pasivna i obespravljena skupina društva, neće reagirati na zlostavljanje. Kako bi se detaljnije dotakao problem seksualnog iskorištavanja djece, u nastavku će ukratko biti opisane parafilije, odnosno tipovi devijantnog seksualnog ponašanja.

4. Parafilije

„Parafilija je stanje kod kojeg seksualno uzbuđenje i zadovoljenje osobe ovisi o maštanju o nekom neuobičajenom seksualnom iskustvu koje postaje primarni fokus seksualnog ponašanja“ (Masters, Johnson, Kolodny 2006: 472).

²⁹ <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 59

³⁰ Usp. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 59

³¹ <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020., str. 60

Riječ je o grupi ponašanja koja su vezane za neuobičajene objekte te atipične seksualne aktivnosti, a njih karakterizira devijantna, odstupajuća (para) privlačnost (philia) koju subjekt osjeća prema objektu (Usp. Davison, Neale 2002: 395).

Seksualno je ponašanje složen pojam te ga nije moguće opisati kao normalno ili abnormalno na jednostavan način jer se ono kao i ljudsko ponašanje manifestira u velikom broju različitih oblika. Ono što je *normalno* ovisi o pripadnosti određenoj kulturi, a prihvatljivost određenog ponašanja mjeri se brojevima pa ono što se rijetko pojavljuje nije normalno, dok ono što se često pojavljuje jest normalno. Ranije su se parafilijски poremećaji nazivali seksualnim devijacijama, perverzijama ili aberacijama, a na temelju ovih etiketa parafilijari su bili stigmatizirani unutar zajednice kojoj pripadaju pa te pojmove danas zamjenjuju izrazi parafilija te seksualne varijacije (Masters, Johnson, Kolodny 2006: 470 - 472). U parafilije se ubrajaju sljedeće seksualne varijacije: fetišizam (seksualno uzbuđenje izazvano neživim predmetima ili dijelovima tijela koji se ne povezuju sa seksualnošću), incest (seksualni odnos između bliskih srodnika), voajerizam (virenje tj. potajno promatranje osoba), ekshibicionizam (seksualno zadovoljenje uvjetovano izlaganjem spolovila nepoznatoj osobi), seksualni sadizam i mazohizam (seksualno zadovoljstvo uvjetovano nanošenjem fizičke boli ili psihičke patnje) te pedofilija (seksualna sklonost odrasle osobe prema djeci) o kojoj će više biti rečeno u sljedećem poglavlju. Postoje još neki oblici seksualnih varijacija koji se zastupljeni u manjoj mjeri od onih navedenih, a to su koprofilija, froterizam, klizmafilija, nekrofilija, telefonska skatologija te zoofilija.

4. 1. Pedofilija

Pedofilija je naziv za sklonost odraslih osoba koje seksualno uzbuđenje postižu putem maštanja ili sudjelovanja u seksualnoj aktivnosti s

prepubertetskom djecom. Pedofilima se smatraju osobe starije od šesnaest godina koje stupaju u erotični odnos s djetetom barem pet godina mlađim od njih, a krivci mogu biti heteroseksualne i homoseksualne orijentacije (Usp. Davison, Neale 2002: 398). Često se zastupa pogrešno mišljenje da su pedofili isključivo muškarci, iako u manjoj mjeri, postoje i slučajevi u kojima su žene seksualno zlorabile djecu. Također, uobičajen je stereotip da su pedofili nepoznati muškarci koji se šuljaju oko škole s velikom vrećom slatkiša, no u većini slučajeva prekršitelj je poznanik, susjed, obiteljski prijatelj ili rođak pa u posljednjem slučaju govorimo i o incestu (Usp. Masters, Johnson, Kolodny 2006: 481). Što su žrtva i zlostavljač povezani, to je manja vjerojatnost da će počinitelj biti prijavljen. Stručnjaci koji proučavaju pedofiliju utvrdili su da je broj prijavljenih u odnosu na neprijavljene slučajeve seksualnog zlostavljanja 1:20 (Usp. Modly 2006: 50).

Kako bi ih socijalizirali i usadili im obrasce društveno poželjnog ponašanja, roditelji nesvjesno zanemaruju prava djece na individualnost i vlastito tijelo. Često se djecu primorava da grle i ljube članove uže i šire obitelji, već time roditelji daju poučavaju djecu da odrasli imaju pravo koristiti njihovo tijelo za svoje želje unatoč njihovom odupiranju. Kako bi onda dijete s nezrelim sustavom kognitivnih sposobnosti moglo shvatiti kada su prijedene nevidljive granice pružanja nježnosti i kako bi se moglo oduprijeti osobi čije mentalne sposobnosti omogućuju bezbroj načina manipulacije kojima će primorati dijete na šutnju i daljnje iskorištavanje? S obzirom na to da su zlostavljači uglavnom poznate osobe, Sanderson govori: „Potrebno je pronaći ravnotežu između demonizacije pedofila, što u djeci budi strah, i pružanja djeci dovoljno znanja da bi se u svojoj zajednici osjećala sigurno i zaštićeno“ (Sanderson 2005: 83). Roditelji i ustanove za odgoj i obrazovanje trebale bi u suradnji sa stručnjacima iz područja pedagogije i psihologije jačati znanje djece o neprihvatljivom ponašanju odraslih prema njima. Pravilo *Nemoj razgovarati s nepoznatim*

osobama! nije dostatno za zaštitu djece, njihovih tijela i njihovih identiteta. Prema *Statističkom pregledu* izdanom od *Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske*, u 2018. godini su prijavljena 864 kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog zlostavljanja te iskorištavanja djeteta.³² Istraživanja pokazuju da je stvarni broj seksualno zlostavljane djece mnogo veći, ali se on u statistikama ne vidi jer skrbnici često štite zlostavljača zbog obiteljske povezanosti ili straha od okoline koja osuđuje.

U *Disanju nemani* pedofil je također poznata osoba, riječ je o obiteljskom prijatelju, svećeniku Horvatu koji u jednakoj mjeri seksualno iskorištava i dječake i djevojčice. Kako bi stekli sigurnost za svoja zlodjela, pedofili često bivaju nasilni prema žrtvi, prijete joj životom kućnih ljubimaca, članova obitelji ili njihovim vlastitim životom (Davison, Neale 2002: 398). Zlostavljač u ovom slučaju ne prijete fizičkim nasiljem, ali koristi strategije emocionalne manipulacije. Naime, svećenik nameće Nani osjećaj krivnje upozorivši je ako bude nekome govorila o tome da će počinuti najveći grijeh koji se ničim ne može iskupiti.

*I bilo ju je stid, no taj je bio toliko velik da mu razloge njena majka nikada ne bi razumjela.*³³

Nana je svjesna da je moralno zastranila samim sudjelovanjem u nedopustivim aktivnostima, a govorenjem će biti obilježena još jednim grijehom koji ne može poništiti. Zlostavljačev cilj je zastrašiti, poniziti žrtvu i učiniti je bespomoćnom (Herman: 1996: 73). Svećenik je otkupio svoje grijeha tako što ih je prebacio na žrtvu i nametnuo joj osjećaj krivnje čime je žrtva izmanipulirana te onemogućena za bilo kakav oblik otpora. „Znatno češće no odrasli, djeca koja rastu u takvom ozračju nadmoći razvijaju patološku privrženost onima koji ih zlostavljaju i

³²<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>, pristupano 15. kolovoza 2020.

³³ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 110

zanemaruju, privrženost za čije će se održanje ona grčevito boriti, pa i uz cijenu gubljenja vlastite dobrobiti, stvarnosti ili čak života“ (Herman 1996: 119). Nana nije emocionalno privržena svom zlostavljaču, ali mu se ne može oduprijeti.

Znala je naime da usprkos prijateljicama i prijateljima kojima bi se tako okružila kao sigurnosnim štitom ipak, ako bi Horvat učinio i najmanji znak poziva, ona bi mu se, kao na znak neke više zapovijesti, bespogovorno odazvala.³⁴

Nana više ne vlada sobom, ona je ovisna o željama svog zlostavljača, a nemogućnost vladanja svojim tijelom i mislima posljedica je fizičkog iskorištavanja nakon čega je on, kako i sama govori, postao njezin Bog. Njezin zlostavljač ne kontrolira samo nju, nego i njezinu okolinu kako bi osigurao diskreciju za svoja nedjela. Česti posjeti Naninim roditeljima, te vođenje licemjernih razgovora u kojim svećenik krivi vlast jer ne zabranjuje abortus i tako oduzima pravo na život i zaštitu najnemoćnijih u društvu oslikavaju kontradiktorna stajališta katoličke crkve. Zalaganje za rađanje neželjene djece te istovremeno njihovo oskvrnjivanje problem je s kojim se crkva bori od davnina, a ne uspijeva ga riješiti.

4. 1. 1. Pedofilija u crkvi

Prvi zakon protiv seksualnog zlostavljanja djece glasio je: „Ne ubij, ne učini preljuba, ne budi oskvrnitelj dječaka, ne griješi bludno, ne kradi, ne bavi se magijom i vraćanjem, ne uništi djeteta pobačajem i ne ubij ga pošto se rodio, ne poželi onoga što pripada tvome bližnjemu.“ Propisan je u samim začetcima crkve, a ova zapovijed nije se znatno mijenjala sve do 20. stoljeća. U kleru se više zalagalo za zaštitu dječaka jer su djeca muškoga spola bila zastupljenija u

³⁴ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 67

crkvenom, ali i javnom životu čime su bila podložnija različitim oblicima seksualnog nasilja. Brojni zapisi svjedoče o zlostavljanju djece u crkvi, školi i internatima, a najčešće su siromašni i posvećeni mladići bili u opasnosti od starijih redovnika za vrijeme života u samostanu.³⁵

Broj zlostavljane djece u prošlosti nije moguće utvrditi zbog slabije informiranosti, sporijeg protoka informacija te manje osjetljivosti na takvo postupanje klera. U Crkvi je uvijek bilo slučajeva seksualnog iskorištavanja maloljetnih osoba, ali je zbog uništavanja dokaza te zataškavanja pomoću političkih veza ostao nestvarno malen broj podataka koji tome svjedoče. Zlostavljanje djece smatrano privatnom stvari, a društvo se aktivnije bori s tim problem od 1974. godine kada SAD donosi prvi zakon o prevenciji zlostavljanja djece (*Child Abuse Prevention and Treatment Act*).

Njemačka biskupska konferencija objavila je 2018. godine rezultate opsežnog istraživanja kojim je utvrđeno da je između 1946. i 2014. godine 1670 svećenika katoličke crkve zlostavljalo jednog ili više maloljetnika. U Australiji su istraživanja potvrdila da je od ukupnog broja zlostavljanih maloljetnika, 61.8 % posto žrtava zlostavljano u religijskim institucijama. Aktivnije se pristupa ovom problemu u 21. stoljeću, 2001. godine papa Ivan Pavao II. objavio je apostolsko pismo pod nazivom *Sacramentorum sanctitatis tutela*, a njime se minimalna dobna granica za zlostavljanje maloljetnika pomiče sa 16 na 18 godina. Papa Franjo 2014. godine osniva *Papinsko povjerenstvo za zaštitu maloljetnika* koje je kroz posljednje godine studioznije pristupilo fenomenu zlostavljanja djece u crkvenim redovima.³⁶

³⁵ Usp. <https://repositorij.djkbh.hr/islandora/object/djkbh%3A170/datastream/PDF/view>, pristupano 11. srpnja 2020., str. 13 – 19

³⁶ <https://repositorij.djkbh.hr/islandora/object/djkbh%3A170/datastream/PDF/view>, pristupano 11. srpnja 2020., str. 23 – 24

Jedna od karakteristika pedofila je da su često kruto religiozni i moralistični (Usp. Davison, Neale 2002: 399). Crkveni napastovatelj, svećenik Horvat, nakon počinjenja spolnog zlostavljanja prstima čini znak križa nad Naninom glavom uz riječi *Bog ti oprostio grijeh*. Uzroci Horvatovog devijantnog ponašanja mogu se prepoznati u nekim utvrđenim karakteristikama koje definiraju pedofile. Seksualno ponašanje uglavnom nije spontano, nego je vođeno unaprijed postavljenim i naučenim obrascima, odnosno nizom nepisanih pravila o tome što ćemo činiti, kada, gdje, s kim i zašto. Veliki dio vjernika smatra tijelo, spolnost i spolne užitke same po sebi nečim lošim, a prema Freudu suzdržavanje od seksualnih nagona rađa neurozama.³⁷ Poučavan crkvenim naukom da je seksualnost nešto grešno, moguće je ispoljavanje spolnih nagona prema objektu koji se ne vezuje uz seksualnost, u ovom slučaju prema djetetu. Isto je tako moguće da je Horvat, kao i većina seksualnih zlorabitelja djece, zbog potiskivanja spolnih nagona razvio neki oblik mentalnog poremećaja koji je uvjetovao razvoj pedofilskih sklonosti. Nana više puta opisuje kiselkast dah od vina iz usta svojega napastovatelja, a alkoholizam se također spominje kao dodatna dijagnoza s kojom pedofili imaju problema. Pretjerana konzumacija alkohola dokida uobičajene inhibicije protiv seksualnog kontakta s djecom kod pedofila (Usp. Masters, Johnson, Kolodny 2006: 483).

„Religioznost pozitivno korelira sa seksualnom krivnjom i dobi početka stupanja u spolne odnose.“³⁸ S obzirom na crkvene podatke, moguće je i da je sam Horvat doživio seksualno zlostavljanje u crkvi koje nastoji prevladati identifikacijom s agresorom. Istraživanja su potvrdila da je 80 % pedofila bilo seksualno zlostavljano u dječjoj dobi što je kasnije uzrokovalo oštećenja u razvoju ličnosti. Nakon što u odrasloj dobi steknu veću fizičku i psihičku moć, zlostavljači postaju

³⁷ Usp. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/34/1/AntonioDragun.pdf>, 12. srpnja 2020., str. 13, 15, 26

³⁸ Usp. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/34/1/AntonioDragun.pdf>, 12. srpnja 2020., str. 25

agresori u vjeri da će tako pobijediti vlastiti osjećaj žrtve (Usp. Masters, Johnson, Kolodny 2006: 482).

4. 2. Incest

Davidson i Neal incest, seksualni odnos između bliskih srodnika za koje je brak zabranjen, svrstavaju u parafilije. Prema statistikama, najčešći su takvi odnosi između brata i sestre, a zatim između oca i kćeri (Usp. Davison, Neale 2002: 397). Pregledom ranijih istraživanja, utvrđeno je da su očevi koji su počinili incest bili moralistični i fanatični u svojim religioznim uvjerenjima te da je u njihovim obiteljima njegovan patrijarhalni obrazac ponašanja u kojem su žene zauzimale podređeni položaj u odnosu na njih (Usp. Davison, Neale 2002: 398).

Autori *Ljudske seksualnosti* incest nisu uključili u parafilije, nego mu posvećuju posebno poglavlje u dijelu *Prisilni seks: različiti oblici seksualnih napada*, a također utvrđuju da je ovaj oblik seksualne varijacije češći između braće i sestara, nego između očeva i kćeri (Usp. Masters, Johnson, Kolodny 2006: 518). Na temelju nekoliko naširoko prihvaćenih mitova otkrivaju zašto je incest tabu tema, ali i zašto ga društvo ne doživljava svakodnevno prisutnim u svojoj okolini. Prvo je da se incest događa samo u siromašnim i neškolovanim obiteljima što negiraju istraživanja koja potvrđuju da se incest pojavljuje u obiteljima iz svih slojeva. Drugi je mit da su očevi koji prakticiraju incestni odnos sa svojim kćerima seksualno degenerirani. Proučavajući seksualne nasilnike vlastite djece, utvrđeno je da ti očevi nisu fiksirani na djecu kao seksualne objekte. Posljednji i najrašireniji mit je da djeca tvrdnje o incestu uglavnom izmisle (Usp. Masters, Johnson, Kolodny 2006: 519). Drugi mit negiraju i romani koji opisuju incest, zlostavljajući Katje Barić i klonirane Norme Jean ranije su imali uobičajene seksualne odnose sa svojim partnericama. Katjin otac usmjerava svoj libido prema njoj nakon što majka postane potpuno nedostupna za njegove seksualne potrebe,

a Peterson svoju kćer iskorištava od njezinog rođenja jer je ona utjelovljenje Marilyn Monroe, jedine žene koju je volio ili točnije žene kojom je bio opsjednut. Pedofili često imaju blokade tj. na određene su načine onemogućeni uspostaviti odnose s odraslim osobama zbog čega dijete postaje objekt za zadovoljavanje seksualnih potreba (Usp. Sanderson 2005: 96). U nekoliko monologa doznajemo da Peterson nije mogao postići erekciju bez opijata ni s jednom ženom koja nije Marilyn, upravo zato on koristi malenu Normu Jean. Kada bi djevojčica ostvarila prisniji kontakt s nekim dječakom ili bi netko spomenuo ljubavni odnos Marylin s nekim drugim muškarcem, Peterson bi postao veoma agresivan.

...njemu je na neki perverznan način čak bilo i drago što je Norma prokrvarila jer se unatoč svojoj zabrinutosti i svim neugodnostima koje su iz toga proistekle, nekako osjećao velik. To je možda bio i prvi put u životu da njegov penis proizvede neku posljedicu osim, naravno, lažnog orgazma.³⁹

Kao jedna od karakteristika pedofila navodi se nisko samopoštovanje te vjerovanje da mu dijete može pružiti osjećaj moći, nasilnik vjeruje da će ulogom zlostavljača poništiti vlastito traumatično iskustvo (Sanderson 2005: 96). Petersonovo vjerovanje podudara se i s Barićevim nadvladavanjem trauma.

– Nisi se znao pošteno oženiti, ne znaš odgajati kćer, nizašto nisi! – bile su bakine najčešće riječi upućene sinu. Otac je tada samo škrgutao zubima i smirivao je, (...) kao da na neki način uživa u tome što ih baka ponižava.⁴⁰

Zlostavljači osjećaju potrebu iskaliti bijes zbog poniženja koji doživljavaju od svojih autoriteta. Osjećaj malenkosti liječe na slabijima od sebe, odnosno na svojim kćerima čija im patnja daje osjećaj moći. Incesti se pojavljuju u različitim oblicima te ih nije ispravno tumačiti na jednak način. Oni se klasificiraju prema

³⁹ Čarija, J., *Klonirana*, Naklada 1000 komada, Zagreb, 2003., str. 69

⁴⁰ Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 52

dobi djeteta, jednostrukom ili višestrukom seksualnom iskorištavanju djeteta, prisilnom te neprisilnom odnosu između sudionika seksualnog čina. Analizom seksualnog nasilja nad vlastitom djecom, znanstvenici su utvrdili da je incestni odnos mnogo češći između oca i kćeri, nego između oca i sina. Također je utvrđeno kada je dječak žrtva incesta svoga oca da gotovo uvijek postoji još jedan brat ili sestra koji su očeve žrtve te da zlostavljanje u pravilu nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Potvrđeno je i da je veći broj očeva nasilnika bio žrtva incesta u dječjoj dobi (Usp. Masters, Johnson, Kolodny 2006: 520 – 521).

5. Izdaja obitelji

Nakon opetovanog spolnog iskorištavanja, Nana dolazi prljava i krvava doma te priznaje majci što se dogodilo. Međutim, majka ostaje gluha na kćerinu patnju, štoviše okrivljuje njezinu narav i optužuje je za laganje. Saznanje o svećenikovim sklonostima već je prošireno selom, a majka u razgovoru s pobožnom susjedom Dorom staje u obranu pobludjelog božjeg čovjeka.

„Svakome se desi neka nesreća, glupost, pa i nije to tako strašno. Nije ni njima lako. Muškarci su od krvi i mesa.“⁴¹

Devijantno seksualno ponašanje majka i sugovornica nonšalantno tumače kao urođeno ponašanje muškaraca, a u nastavku konverzacije obilježene sumnjama da su optužujuće tvrdnje ipak istinite, one dolaze do zaključka kako sveti čovjek nikada ne bi takvo nešto počinio. Negiranjem počinjenih djela Nana gubi jedinu mogućnost za spas od svećenikovih kandži.

⁴¹ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 121

Katja Barić također proživljava izdaju, njezina majka ulazi u stan nakon opetovanog silovanja te namjerno ostaje slijepa na situaciju u kojoj se nalazi njezina kći.

Tata je stajao na vratima i primao njezine puse, a Katja je još uvijek ležala na podu, nogu raširenih i trenirke neuredno navučene na tijelo, ali mama uopće nije gledala u nju željna da se okrene da vidi njezine iskolačene oči i da ju pita što joj je...⁴²

Zlostavljana se djeca vode misljuje da bi roditelj znao za zlostavljanje da mu je dovoljno stalo, a nemar skrbnika doživljavaju kao veće zlo nego samo zlostavljanje. U odrasloj dobi žrtve seksualnog nasilja opisuju da ih je upravo roditeljsko odbacivanje dovelo do stanja ludila (Usp. Herman 1996: 121). Istraživanja svjedoče da „Ranjeni vojnici i silovane žene vabe za majkom ili za Bogom. Ostane li taj vapaj bez odgovora, osjećaj osnovnog povjerenja biva razbijen.“ Žrtve se nakon neadekvatnog odgovora osjećaju napuštenima, usamljenima te u potpunosti izbačenim iz ljudskih i božanskih sustava brige (Usp. Herman 1996: 67 - 68). Nana nakon prvog iskustva sa zlostavljačem odlučuje da više neće moliti *Anđela čuvara* jer se i anđeo i Bog u koje je vjerovala nisu pobrinuli za njezinu zaštitu. Majčinom izdajom, Nana se emocionalno odvaja od svojih roditelja, ali i od sebe same.

Katja vapi za majčinim pogledom, međutim njezini vapaji ostaju neuslišani. Majka je fokusirana na sebe i svoju nesreću, redovito konzumira opijate kako bi se očuvala slika sretne obitelji u javnosti, ne obraća pažnju na kćer, štoviše gaji mržnju prema njoj. Otac i majka su u braku samo za javnost, a nezadovoljstvo svojim bračnim i poslovnim neuspjehom majka pokazuje u odnosu prema kćeri te djevojčica konstantno trpi fizičko i psihičko nasilje. Uvidjevši da neće biti spašena, Katja počinje mrziti majku.

⁴² Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 66

Forward i Buck razlikuju tri tipa majki: *koja ne zna, koja bi mogla znati i koja zna*. Drugi je tip opisan kao klasičan tihi partner koji nosi povez na očima. Takve majke namjerno ignoriraju znakove incesta kako bi zaštitile sebe i obitelj. Njih karakterizira izuzetno nisko samopoštovanje i obično se osjećaju svladanima u bilo kakvom sukobu jer se ne žele suočiti s vlastitim strahovima i ovisnošću. One „dozvoljavaju da napadač dominira nad njima i njihovim kćerkama. Njihovi se strahovi i ovisnost pokazuju jačima od njihovih majčinskih instinkta, ostavljajući njihove kćeri nezaštićenima.“⁴³ *Majku koja bi mogla znati* ništa ne razlikuje od *majke koja zna*, ali ništa ne poduzima. Katjina majka bi mogla znati što se njenoj kćeri događa, ali joj to saznanje ne bi ni najmanje bilo važno. Nana je izgovorila svoju tajnu tako da je njena majka upoznata sa zlostavljanjem, ali ga namjerno negira jer je preslaba prihvatiti taj događaj, a još manje zaštititi svoju kćer zbog čega odlučuje ignorirati zlostavljanje. Oglušivanjem na alarmantne pozive u pomoć, narušava se osjećaj povezanosti i sigurnosti s bliskim ljudima što dovodi do gubitka osnovnog osjećaja *Sebe*. Izostanak povjerenja i zaštite dovode do osjećaja srama i sumnje prema sebi, krivnje, osjećaja manje vrijednosti te gubitka dostojanstva u očima najbliže osobe zbog čega zlostavljana osoba ima otpor prema govorenju o traumi i time si onemogućuje oporavak i zacjeljenje (Herman 1996: 68 – 69). Zlostavljane kćeri preziru i mrze svoje majke, često ih krive za zlostavljanje što je donekle i opravdano. Međutim, osvrnemo li se na prošlost te način na koji su majke odgajane, zaključit ćemo da se one s razlogom ne mogu oduprijeti strahu patrijarhalne okoline.

5. 1. Izdaja institucija

⁴³ https://suzanamiljkovic.files.wordpress.com/2013/08/otrovni_roditelji_i_prevladavanje.pdf, pristupano 17. rujna 2020.

S obzirom na to da žrtve seksualnog nasilja u obitelji gotovo nikad ne mogu računati na zaštitu roditelja koji nije zlostavljač, nadležne su institucije dužne pružiti sigurnost i zaštitu zlostavljanoj osobi. Pravi odgovor zajednice i institucija je priznavanje događaja te poduzimanje nečega u vezi s njim kako bi žrtva mogla steći osjećaj pravde i reda kao naknadu za počinjenu joj štetu (Usp. Herman 1996: 86). Međutim, ta dužnost izostaje zbog političkog utjecaja i ekonomske moći nasilnika ili njemu bliskih osoba. U *Disanju nemani*, na prijave svećenika Horvata odaziva se policijski službenik Emil koji u kontaktu s nasilnikom opravdava svoj dolazak kao nešto nametnuto s vrha, a ne kao svoju ljudsku i službenu dužnost. Bez ikakve istrage, policajac zaključuje da svećenik nikada ne bi mogao tako nešto napraviti, ali obavljanje razgovora s njim je samo formalni dio posla za koji se Emil pri odlasku s mjesta zločina ispričava svećeniku. Školska psihologinja koja otkriva seksualno zlostavljanje malene Katje Barić odustaje od pružanja pomoći žrtvi nakon što joj ravnatelj zaprijeti otkazom zbog blaćenja tako važne političke osobe tj. Katjinog oca. Shvativši da nakon otkaza neće moći prehraniti sebe i bolesnu majku te pronaći novi posao, psihologinja zaključuje kako je ipak pogriješila u svojoj procjeni. Isti obrazac javlja se i u *Kloniranoj* nakon što dadilja, inače crnkinja, prijavi moćnog Stevena Petersona. Samo jedan zlostavljačev poziv bio je dovoljan da otkloni svaku sumnju o seksualnom iskorištavanju. Kako bi otac koji u medijima pokazuje toliku brigu i nježnost mogao biti i zlostavljač svoje kćeri? To je izmišljotina neke zavidne osobe koja želi društvenog moćnika razapeti u medijima i okaljati njegov savršeni ugled. „Već na osnovnoj razini priznanja, žene se obično zatječu same i nevidljive pred zakonom. Žene brzo nauče da je silovanje zločin samo u teoriji: u praksi mjerilo onoga što silovanje čini silovanjem nije uspostavljeno na razini ženskog doživljaja oskvrnuća, nego tek malo iznad razine primjene sile prihvatljive za muškarce“ (Herman 1996: 87). Kako bi situacija u kojoj se nalazi zlostavljana osoba bila potpuno jasna, u nastavku će se analizirati zamišljeni scenarij žrtve koja bi htjela prijaviti nasilnika.

Dakle, djevojčica trpi seksualno nasilje doma i prijavljuje nasilnika, međutim nasilnika će pustiti jer nemaju dovoljno dokaza ili u zatvoru nema mjesta, a kada nasilnik dođe doma ona će se naći u mnogo goroj situaciji nego što je bila ranije. Tako bi se zlostavljač mogao osvetiti njoj ili njezinom mlađem bratu i sestri, možda čak i voljenom kućnom ljubimcu. Ovo je prvi stupanj izdaje od institucija jer se djeca ne uspijevaju prepoznati kao žrtve unatoč sistematskim pregledima gdje je moguće uočiti brojne tjelesne znakove nasilja koji su prema svim sudskim kriterijima dovoljan razlog za osuđivanje napadača i kada dijete od straha ne priznaje ono što mu se događa. Poučena dosadašnjim primjerima razrješavanja zločina seksualnog nasilja, žrtva će uvidjeti da je jednostavnije svoju patnju zadržati za sebe. Jedan takav primjer je puštanje sedmorice mladića iz Zadra na slobodu nakon što su godinu dana seksualno zlostavljali petnaestogodišnju djevojku. Ohrabri li se žrtva i unatoč navedenoj situaciji prijavi seksualno nasilje u vlastitom domu, što će biti s njome i ako institucije obave svoju dužnost? Vjerojatno će završiti u nekom dječjem domu gdje će trpjeti različite oblike nasilja od nepoznatih osoba, a ne od obitelji. Takav primjer pruža *Dom za djecu i mlade u Osijeku* gdje je seksualno nasilje profesionalno organiziran način za stjecanje financijskog profita. Zbog toga ne začuđuju rezultati statistika koji pokazuju da je broj zlostavljane djece mnogo veći od onog prijavljenog.

Sudstvo predstavlja odličan sustav za izazivanje intruzijskih posttraumatskih simptoma pa žene traženje pravde na sudu opisuju kao ponovno silovanje. „Zakonski sustav smišljen je tako da muškarce štiti od višnje moći države, a ne da žene štiti od višnje moći muškaraca“ (Herman 1996: 88). Poučene da nisu vrijedne brige i zaštite, djevojčice i žene stvaraju negativan stav prema sebi što može dovesti do tragičnih posljedica.

6. Odnos žrtve-djeteta prema sebi

Dijete ne može dokučiti uzroke seksualnog nasilja koje proživljava, njegov mentalni stupanj razvoja uopće mu ne dopušta spoznati prirodu događaja s kojom je prisiljeno nositi se u vrlo ranoj fazi razvoja. Kao jedini uzrok ovako neprijateljskom ponašanju bez razloga, dijete krivi sebe, svoju narav i ponašanje. Zbog očeve loše procjene o potrebnoj količini sedativa, Norma Jean se budi odmah po završetku spolnog čina te ugleda oca kako pere spolovilo u njezinoj kupaonici. Promatranje je u istom trenu stvorilo krivnju te je djevojčica uvjerenjena da je samo sanjala zbog čega danima osjeća sram. Katja iz romana *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* ne može prihvatiti da joj je otac mogao takvo što učiniti, ona se uvjerava da je to samo ružan san, a uzrok mu je njezino loše ponašanje. Kako bi sačuvalo privrženost roditelju, dijete koristi obrambene mehanizme, samozavarava se, vjeruje da se ništa i nije dogodilo. S obzirom na to da ne može promijeniti stvarnost, ono mijenja svoj um i svoje poimanje događaja (Usp. Herman 1996: 122 – 123).

*Nikada više neću jesti čokoladu. Gle, čak sami legla obučena. Mama je u pravu kada veli da sam zločesta. Jadna mama! Više nikada neću biti zločesta kada se vrati iz bolnice, neću više nikada biti zločesta...*⁴⁴

Da sačuva osjećaj nade, smisla i snage, dijete stvara obrambeni sustav ponašanja, ono vjeruje da je za sve kriva njegova urođena *lošost*. Žrtva vjeruje ako je bila loša da je sama navukla takvu sudbinu na sebe. Ako bude dobra, može promijeniti ono što je sebi privukla *lošoćom*, samo tako može spoznati smisao za događaje koji su je snašli (Usp. Herman 1996: 124). Međutim, poslušnost ne pomaže jer nasilnik neprestano uvodi nova pravila ili ih mijenja kako bi imao razlog iskaliti agresiju na žrtvu. Iako bi se trudila ispunjavati majčine želje, Katja bi naišla na šamar jer je TV bio preglasan dok bi majku boljela glava. Dijete najveći strah osjeća zbog nepredvidivosti nasilja. Unatoč danonoćnom razmišljanju kako se postaviti da se ne uznemiri nasilnika, sav mentalni i fizički napor biva uzaludan

⁴⁴ Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 46

jer nasilnik bez najave mijenja pravila. Potreba za stanjem stalne budnosti razvija u zlostavljane djece nevjerojatne sposobnosti hvatanja znakova koji upozoravaju na napad. Takva djeca prepoznaju unutarnja stanja, signale ljutnje i seksualnog uzbuđenja u najmanjim promjenama u izrazu lica glasa i govora tijela (Usp. Herman 1996: 125).

*Vidjela mu je onaj dobro poznati staklasti sjaj u očima...*⁴⁵

Kad primijete opasnost, djeca pokušavaju izbjeći i smiriti zlostavljača ili nastoje postati nevidljiva i ne privlačiti pažnju tako da se zbivaju u klupko i ne odaju izraz lica. Ne uspije li to, djeca se pokušavaju zaštititi automatskom pokornosti nasilnikovim aktivnostima. Često misle da im nasilnik može čitati misli, pa pokazujući odanost i lojalnost višestruko se trude zadržati kontrolu nad situacijom na jedini mogući način tj. tako da budu dobra (Usp. Herman 1996: 120 – 121). Dok je njezin nasilnik u stanju transa zbog erotične odjeće koju je naručio, Nana zadržava miran stav i pogled usmjerava ka podu kako ne bi navukla pažnju zlostavljača na sebe i svoje postojanje u nadi da će zaboraviti na nju. Privid mirnoće joj ne pomaže, te ona robotizirano ispunjava Horvatove naredbe. Nije riječ o poslušnosti kako bi se zaštitila od zlostavljača, u stanju seksualnog uzbuđenja on se ne opterećuje njezinim dobrim ili lošim vladanjem, ona je za njega samo objekt koji služi ispunjavanju njegovih seksualnih potreba.

Uvjet za preživljavanje nenasnosnih situacija je razvijanje sposobnosti samopodešavanja tijela koje stoji na raspolaganju drugima, sposobnost samosmirivanja u okolini bez utjehe, sposobnost inicijative u okolini koja zahtijeva da svoju samovolju podredi drugima te sposobnost za prisne odnose i identitet koji ga definira kao kurvu i roba. Zato dijete suzbija svoje misli i koristi različite oblike disocijacije tako da gubi fokus očiju i dubinu opažaja, dok sve oko njega ostaje hladno i plošno. Dijete s vremenom postaje virtuoz transa tako da

⁴⁵ Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 64

može zanemariti jaku bol, skrivati sjećanja u složene amnezije, mijenjati osjećaj vremena, mjesta ili osobe što dovodi do induciranja stanja halucinacija i zaposjednutosti (Usp. Herman 1996: 122).

Bol je bila toliko nepodnošljiva da je osjetila kako izlazi iz svog tijela, kako lebdi prema plafonu i s visine gleda u onu djevojčicu koja je dolje u krevetu umirala.⁴⁶

Žrtva tijekom prisilnog spolnog odnosa razdvaja tijelo i um, najčešće se opisuje stanje u kojem njihov duh izlazi iz tijela, lebdi prema stropu prostorije i promatra svoje tijelo. Često se ta rascijepljenost tijela i duha doživljava i u nezlostavljajkim okolnostima pa žrtva razlikuje slabu i oskrvnutu sebe koja proživljava zlostavljanje od sebe koja pruža otpor u svome umu.

Nemoj, nemoj, tata! Boooli!!! Ne ostavljaj me i ti, ne ostavljaj me, Katja, boooli me!⁴⁷

Herman govori da disociranost, odnosno podvojenost postaje temeljno načelo ustrojstva osobnosti (Herman 1996: 123). Žrtva se u Šajatovićkinu romanu počinje obraćati sama sebi, doživljava sebe kao dvije osobe od kojih bi je jedna mogla spasiti, iako je i sama svjesna da to nije moguće. Kako bi stekla osjećaj kontrole nad svojim tijelom i agresijom koju proživljava, Katja postaje nasilna prema djeci u razredu. To nije neuobičajeno jer zlostavljana djeca dobivaju napadaje bijesa i agresivna su zbog želje da steknu osjećaje kontrole nad agresijom koju i sami proživljavaju (Usp. Herman 1996: 125).

(...) imala je osjećaj da joj glavu i tijelo, sve ono što se nalazilo ispod tanke kože ispunjava gusta tama, teška i crna.⁴⁸

⁴⁶ Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 60

⁴⁷ Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 65

⁴⁸ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 111

*(...) opet se pretvorila u sluzavu gadnu mrlju (...)*⁴⁹

Jezik sebsti postaje jezik gnušanja, zlostavljana djeca te odrasle žene koje su u djetinjstvu proživjele seksualno zlostavljanje opisuju i doživljavaju sebe kao štakore ili zmije, opisuju se slikama izmeta i prljavštine. Preuzimaju na sebe krivnju i sramotu svojih zločinaca (Usp. Herman 1996: 125-126).

Sve tri djevojčice su odlične učenice koje u školi ostvaruju natprosječne rezultate.

*Trsila se neobično mnogo, tolio da se u jednom trenutku majka malo zabrinula za njezino mentalno zdravlje, i redovno je dobivala najbolje ocjene na kraju godine.*⁵⁰

Katja se u školi trudi kako bi zadovoljila očeva očekivanja, a obavljanjem kućanskih obaveza nastoji zadovoljiti majku te očuvati mir u bračnom odnosu svojih roditelja. Nana knjige doživljava kao bijeg od svoje stvarnosti, ali i jedini mogući izlaz iz zlostavlačke okoline. Kako bi spriječilo svoju *lošost*, dijete kada odraste i dalje će raditi sve što se od njega zahtijeva kako bi u očima drugih ispalo dobra osoba. Žrtva će postati suosjećajna njegovateljica roditelja, djelotvorna domaćica te odlična učenica što urodi velikim uspjesima u stručnoj djelatnosti i to neće pripisati *Sebi* jer je ona sama lažna. Visoko mišljenje od društva prema njoj je samo potvrda da nitko ne smije znati tko je ona zapravo jer bi je se klonili i grozili (Usp. Herman 1966: 126). Iako nije dobila zaštitu roditelja kada joj je bilo najpotrebnije, Nana se financijski skrbi za svoje roditelje. Vlastitu imućnost te uspjeh u poslovnom životu doživljava kao glumački posao koji joj je otac uskratio u mladosti. Svoju karijeru doživljava kao glumačku predstavu, a uspjeh u glumi može zahvaliti upravo svojem zlostavljaču jer joj je on omogućio prepoznavanje emocionalnih reakcija kod drugih ljudi, kao i način za njihovo pokoravanje. Klonirana Norma Jean nema posljedice uzrokovane zlostavljanjem

⁴⁹ Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011., str. 75

⁵⁰ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 66

jer je njezin zlostavljač koristio medikamente, ne iskorištavajući djevojčicu u budnom stanju. Katjina trauma u potpunosti opsjeda njezino tijelo i um, krivnje se oslobađa samoubojstvom te crnilo njezina tijela napokon biva isprano u hladnoj vodi bunara. Nana je uspjela preživjeti zlostavljanje, ali odrastanjem postaje svjesna da se trauma ne može izbaciti iz uma.

6. 1. Odnos žrtve-žene prema sebi

Neke su povrede prevelike da bi se izgovorile naglas, a želja da tajna zauvijek ostane skrivena nije moguća jer strahote odbijaju biti zakopane. Upravo je kazivanje o proživljenim strahotnim događajima preduvjet za iscjeljenje žrtve. Na postojanje neizrecive tajne upućuju simptomi psihičkih tegoba, a to se najbolje vidi u osjećaju otupjelosti i ponovnog proživljavanja događaja (Usp. Herman 1996: 11).

Iako su preživjele zlostavljanje, žene ga i dalje pamte u svome tijelu. Zlatar govori da se tuđi dodiri utiskuju u naše tijelo te se zadržavaju kao nevidljivi tragovi. Oni se ne mogu prepoznati na koži, ali ostaju unutar nje jer je tijelo najbolji spremnik pamćenja. „Mi zaboravljamo, tijelo pamti. Mi potiskujemo, tijelo se odupire. Mi donosimo odluke, tijelo ipak odlučuje. U sebi skuplja otiske, veže se uz prostore, pamti osjetilima“ (Zlatar 2010: 17). Dodir je najkompleksniji oblik komunikacije jer podrazumijeva bliskost. Osoba koja trpi neželjene dodire, gubi pravo na sebe, odnosno na raspolaganje vlastitim tijelom. Posljedica toga je strah od bliskosti s drugim ljudima kao i nemogućnost ostvarivanja prisnijih kontakata sa suprotnim spolom.

Ostavila sam muža, ostavila sam dobrog čovjeka bez razloga. (...) Od tada više i ne pokušavam, moj se seksualni život zamrznuo i, čini mi se, izgubio zauvijek.⁵¹

Žrtvu proganja osjećaj da je tjelesno, duševno i moralno oskvrnuta, zbog biljega koji nosi mora birati između vlastitog izražavanja i održavanja međuljudskih kontakata koji nerijetko osuđuju osobe s takvim iskustvima. Seksualno zlostavljane žene povlače se u sebe te im bliskost postaje nesnošljiva pa su česte i seksualne smetnje u braku. Zlostavljana žena osjećaj kontrole uspostavlja ukidanjem seksa, tj. nepodilaženjem muškarcu (Usp. Herman 1996: 80 - 81).

Htjela sam ja bez tih slika odurnih, bolnih sjećanja, itekako sam se trudila da ih ponovno potisnem, ali dolazile su nametljive i isprva same, a onda više bez njih nisam mogla, prizivala sam ih da me muče i na koncu bih samo tako postizala zadovoljstvo!⁵²

Berzzati govori kako su fantazije o silovanju česta pojava kod žena, ali i muškaraca. Međutim, fantazije o silovanju ne predstavljaju stvarno silovanje koje je izvedeno pod prisilom, već je riječ o iznimno privlačnom silovatelju koji je opčinjen ženom te ona u konačnici pristaje na seksualni odnos ispunjen strašću. Fantazije o silovanju nikako ne znače da žene žele biti silovane u stvarnosti što izaziva traumu. „Kod žena koje su pretrpjele seksualno nasilje ono što počinje kao seksualna fantazija, može se transformirati u preplavljujuće, opsesivne i intruzivne misli nad kojima nemaju kontrolu već se odigravaju kada ih nešto okine.“⁵³ Fantazije se u tom slučaju poimaju kao identifikacija s agresorom, ali se zlostavljane žene u fantazijama postavljaju u ulogu žrtve, a ne agresora. Time one uspostavljaju osjećaj kontrole jer je njihova mašta pod njihovim nadzorom te

⁵¹ Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 144 – 145

⁵² Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015., str. 145

⁵³ <https://zarooljica.com/2018/02/07/psihologija-seksualnih-fantazija-mastam-da-me-silujes/>, pristupano 2. kolovoza 2020.

imaju mogućnost preoblikovati fantaziju ili je zaustaviti što nije slučaj u stvarnim situacijama silovanja.⁵⁴ Dakle, žene maštaju o silovanju, ali te fantazije omogućuju seksualni odnos pod njihovim uvjetima, odnos u kojem one imaju moć upravljati svojim tijelom, ispunjavati svoje tajne potrebe što u stvarnosti nije slučaj. Zlostavljane žene fantazijama o silovanju, bilo u mašti ili tijekom odnosa s nenasilnim partnerima, omogućuju sebi osjećaj kontrole nad situacijom, svojim tijelom i najvažnije nad zlostavljačem. To je fantazija na koju samostalno pristaju i koja im omogućuje da je prekinu u bilo kojem trenutku te samim time imaju osjećaj da su stekle moć, odnosno da su uspjele pokoriti osobu koja je ranije vršila agresiju nad njima. Osjećaj snage i moći može nakratko pružiti osjećaj obnavljanja dostojanstva žrtve, no većina žena osjeća sram i krivnju što zadovoljstvo postiže upravo zbog onoga što je i uništilo to dostojanstvo.

7. Nadvladavanje traume

Ljudi koji nisu doživjeli zlostavljanje smatraju da bi pružili veći otpor u istim okolnostima, zbog toga slabost žrtve tumače slabostima njezine osobnosti ili moralnosti pa se okolina često odnosi prema njima gore nego zlostavljači (Usp. Herman 1996: 139). Razvojni put od djevojčice do žene obilježen je brojnim uputama za izbjegavanje seksualnog nasilja: *Ne otvaraj vrata nepoznatim muškarcima! Nemoj nikuda ići sama po noći! Nemoj se odijevati izazovno, nemoj piti i pričati s nepoznatim muškarcima!* itd. „Međutim, upravo ta lista održava predrasudu da je žena sama kriva za to što joj se dogodilo, jer je to svakako mogla izbjeći pridržavajući se svih uputa i pravila“ (Usp. Mamula i Kolarec, 2001: 8). Analiza navedenih romana pokazala je da su zlostavljači očevi, svećenici i

⁵⁴ Usp. <https://zarooljica.com/2018/02/07/psihologija-seksualnih-fantazija-mastam-da-me-silujes/>, pristupano 2. kolovoza 2020.

institucije koje djeluju u uobičajenim dnevnim aktivnostima, pa bi ispravna uputa za izbjegavanja seksualnog nasilja bila: „Ako želiš bi ti sigurna - nemoj postojati!“ (Mamula i Kolarec, 2001: 9). Toga su svjesne i žrtve seksualnog nasilja pa zbog licemjernih stavova društva odbijaju bliske odnose s ljudima, kao i s terapeutima koji uvjetuju njihovo izlječenje. Osobe preživjele zlostavljanje često dobivaju pogrešne dijagnoze i neprimjeren liječnički postupak, što je posljedica žrtvina straha od bliskosti koju osjeća i prema osobama koje je zbrinjavaju. Tijekom konverzacije terapeut i pacijent zapliću se u dugim interakcijama čime tretman zdravstvene ustanove preslikava ponašanje zlostavljačke okoline. Često optužuju terapeuta za manipulaciju i simuliranje (Usp. Herman 1996: 147).

Terapeut za cilj treba imati smanjenje pacijentovih poteškoća (nesanica, stalni strah, samookrivljavanje) povezanih s traumom te poučiti pacijenta da ih odijeli od onih koje nisu vezane za traumu. Nadalje, on mora pomoći žrtvi da prihvati svoju traumu te da je inkorporira u vlastito iskustvo (Bilić, Buljan Flander, Hrpka 2012: 172). Prvi uvjet za izlječenje žrtve jest ublažavanje osjećaja krivnje i srama, važno je napomenuti kako takvi osjećaji nisu samo posljedica zlostavljanja, već naučeni sustav emocionalnih doživljaja koje postavlja društvo. Žrtva se ne može riješiti osjećaja krivnje jer ga okolina neprestano nameće stereotipnim stavovima prema muškarcima i ženama te svojim odnosom prema zlostavljanju, žrtvama i seksualnim prijestupnicima.

Prvi korak ka ozdravljenju jest osnaživanje preživjele osobe. Drugi ljudi mogu dati savjet, podršku i ljubav, ali ne i izlječenje (Usp. Herman 1996: 159). Oporavak se odvija u tri stadija, a zadatak prvog stadija je uspostavljanje sigurnosti. „Preživjele se osjećaju nesigurnima u vlastitom tijelu. Imaju osjećaj da ne kontroliraju svoje misli i emocije. Osjećaju se nesigurno i u odnosima s ljudima“ (Usp. Herman 1996:188). Žrtve seksualnog nasilja osjećaju gnušanje prema sebi te iz tog razloga smatraju da ne zaslužuju podršku, kao ni ozdravljenje. U ovom stadiju je bitno da žrtva osjeti da može računati na sebe i na ljude oko

sebe, da je vrijedna zaštite i da je pronašla tehniku koja joj omogućuju kontrolu emocija i sigurnost (Usp. Herman 1996: 202). Drugi stadij ozdravljenja odnosi se na prisjećanje i žalovanje, a neophodna tehnika za premašivanje ovog stadija je pričanje, odnosno pripovijedanje. Prva priča ispričana je bez emocija, suhoparno se navode samo epizode koje se trenutno nalaze u žrtvinu sjećanju. Rekonstruiranje traume, u kojoj terapeut predstavlja svjedoka, bolan je dio oporavka koji nerijetko izaziva nove simptome traume, ali obećava oporavak. Obnavljajući traumu, žrtva obnavlja osjećaj kontinuiteta s prošlošću. Iz pojedinačnih epizoda stvaraju se zaokruženi izvještaji o traumi, ali i žrtvin odgovor na proživljeno zlostavljanje kao i odgovor bliskih osoba. Konačni je cilj pojedinačne izvještaje popraćene slikama i osjećajima pretočiti u riječi, odnosno u priču koju pacijent čita na glas (Usp. Herman 1996: 205 – 207). Rekonstrukcijom i pričanjem priča pacijentica neće poništiti ili izgnati traumu iz svog uma, pripovijedanje ima funkciju uklopiti priču u vlastito iskustvo koje se zatim pretvara u svjedočanstvo. Svjedočenje istine omogućuje žrtvi obnavljanje osjećaja dostojanstva i vrline te dokidanje poniženja i srama koji ju je ranije pratio. Pričanje dovodi do osjećaja tuge kojemu se mnoge žene opiru jer smatraju da time omogućuju pobjedu počinitelja. Višestrukim prepričavanjem svoje priče, intenzivan osjećaj traume slabi te ona postaje samo jedan dio proživljenog iskustva. Trauma tako slabi te ona više nema snagu kojom može upravljati žrtvom (Usp. Herman 1996: 211; 222; 224). Treći stadij oporavka je ponovno uključivanje, žrtva je odžalovala staru razorenu *Sebe* te mora razviti novu jaku *Sebe*. „Kad preživjele osobe u sebi prepoznaju društveno uvjetovane pretpostavke svoje ranjivosti na izrabljivanje u prošlosti, one postaju sposobne identificirati i izvore trajnog društvenog pritiska koji ih drži zarobljenima u ulozi žrtve u sadašnjosti“ (Usp. Herman 1996: 227; 231). Žrtva više nije fokusirana na traumu, već na stvaranje idealnog *Ja* na koje može uvijek računati, na *Ja* koje će je zaštititi od vanjskih utjecaja. „Razrješenje traume nikad nije konačno; oporavak nikad nije

potpun. Traumatični događaj odjekuje kroz cijeli životni ciklus preživjele“ (Usp. Herman 1996: 242).

Nana prestaje biti rob svojoj traumi u trenutku kada se suočava sa zlostavljačem. Nema koja ju progoni nije samo njezin zlostavljač, već i mjesto na kojem je zlostavljana. Crkva i masivni zvonik koji je danima gromoglasno odzvanjao sredinom, njezinim tijelom i umom u trenutku suočavanja urušava se kao i osjećaj krivnje i bespomoćnosti kojim je bila obilježena cijeli svoj život. Radačić govori da neravnomerni seksualni odnosi nisu samo teškoća za žene nego su oni problem za cijelo društvo jer je neravnopravnost prepreka miru i razvoju čovječanstva (Usp. Radačić 2014: 15). Prema tome, pobjeda svake žrtve u nadilaženju traume predstavlja pobjedu društva.

8. Zaključak

Po završetku analize medija, društva te književnih djela koja su reprezentacija stvarnosti, može se zaključiti kako nismo odgovorni prema djeci kao društvo, ali ni kao pojedinci.

Mediji prikazuju djecu kao bespomoćnu te ugroženu skupinu društva te tako oblikuju samopredodžbu djeteta kao slabijeg člana koji je nemoćan oduprijeti se nasilju odraslih. Istovremeno nasilnik preuzima medijsku predodžbu koja mu omogućuje psihološku sigurnost jer dijete kao takvo nije u mogućnosti suprotstaviti se i obraniti, a još manje nanijeti mu štetu u privatnom i javnom životu. Mogućnost javne reakcije putem suvremenih medija pokazuje kako društvo za pretrpljeno nasilje krivi žrtvu, osobito ako je njezin identitet otkriven javnosti. Upravo takvi postupci prisiljavaju dijete na šutnju, neopravdan osjećaj srama te prihvaćanje zlostavljačeve krivnje. Žrtva pada u beznađe tek kada okolina negira da je zločin nad njom počinjen ili kada je optuži da je svojim ponašanjem sama uzrokovala ono što joj se dogodilo. Takvi su stavovi neprihvatljivi jer svaki pojedinac odgovara za svoje postupke, a seksualno zlostavljanje nikako ne može biti krivnja djeteta.

Nitko i ništa ne može iskorijeniti pedofiliju, no moguće je smanjiti njezino širenje. Utvrđeno je da je većina pedofila bila žrtvom seksualnog nasilja u djetinjstvu te da svoju traumu razrješava tako da iz uloge žrtve prelazi u ulogu nasilnika tj. onog koji ima moć. Upravo društvo ima moć prekinuti začarani krug pedofilije i to odbacivanjem stereotipa, konzervativnih sustava mišljenja te jačanjem svijesti djeteta o (ne)prihvatljivom ponašanju okoline. Stigmatizacijom seksualno iskorištavanog djeteta, krivnja se prebacuje sa zlostavljača na žrtvu što ne svjedoči samo bolesti pedofila, već i bolesti cijelog društva.

9. Popis literature

Građa:

1. Knežević, Đ., *Disanje nemani*, Fraktura, Zagreb, 2015.
2. Čarija, J., *Klonirana*, Naklada 1000 komada, Zagreb, 2003.
3. Šajatović, I., *Strogo povjerljivo: obitelj Barić*, Naklada Semafora, Zagreb, 2011.

Literatura:

1. Aries, P., *Centuries of childhood- a social history of family life*, Alfred A. Knopf, New York, 1962.
2. Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H., *Nasilje nad djecom i među djecom*, Naklada Slap, Zagreb, 2012.
3. *Cyberfeminizam*, ur. Marković, I., Centar za ženske studije Zagreb, Zagreb, 1999.
4. Davison, C., G., Neale, M. J., *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2002.
5. *Djeca medija: Od marginalizacije do senzacije*, ur. Horvat, R., Matica hrvatska, Zagreb, 2011.
6. Herman, J. L., *Trauma i oporavak*, Ženska infoteka, Zagreb, 1996.
7. *Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2001.
8. Mamula, M., Kolarec, Đ., *Seksualno nasilje*, Centar za žene žrtve rata, Zagreb, 2001.
9. Masters, H., W., Johnson, E., V., Kolodny C., R., *Ljudska seksualnost*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2006.
10. McNair, B., *Striptiz kultura*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.

11. Modly, D., *Nasilje nad djecom i zlostavljanje djece*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2006.
12. Pipher, M., *Nova Ofelija: spasiti biće malodobnih djevojaka*, Naklada: 1000 primjeraka, Zagreb, 1998.
13. Radačić, I., *Seksualno nasilje: mitovi, stereotipi i pravni sustav*, TIM press, Zagreb, 2014.
14. Sablić Tomić, H., *Gola u snu*, Znanje, Zagreb, 2005.
15. Sanderson, C., *Zavođenje djeteta: kako zaštititi djecu od seksualnog zlostavljanja – smjernice za roditelje i učitelje*, V. B. Z., Zagreb, 2005.
16. Walter, N., *Žive lutke: povratak seksizma*, Algoritam, Zagreb, 2011.
17. Zlatar, A., *Tekst, tijelo, trauma*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004.
18. Zlatar, A., *Rječnik tijela: dodiri, otpor, žene*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2010.

Internetski izvori:

1. <https://repozitorij.djkbh.hr/islandora/object/djkbh%3A170/datastream/PDF/view>, pristupano 11. srpnja 2020.
2. <http://www.volim-losinj.org/kultura/747-seljak-more-duboko-da-ore>, pristupano 12. srpnja 2020.
3. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/34/1/AntonioDragun.pdf>, pristupano 12. srpnja 2020.
4. <https://repozitorij.unin.hr/islandora/object/unin%3A1929/datastream/PDF/view>, pristupano 15. srpnja 2020.
5. http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/rubricator/feminism_e.htm, pristupano 17. srpnja 2020.
6. <https://www.pacificu.edu/about-us/news-events/four-waves-feminism>, pristupano 18. srpnja 2020.

7. <http://voxfeminae.net/cunterview/politika-drustvo/item/2562-cetvrti-val-feminizma-upoznajte-buntovnice>, pristupano 18. srpnja 2020
8. <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1356/datastream/PDF/view>, pristupano 19. srpnja 2020.
9. <https://blog.dnevnik.hr/knjigoljub/2006/09/1621548908/kritika-jelena-carija-klonirana-sc-zagreb-2003.html?page=blog&id=1621548908&subpage=0&subdomain=knjigoljub>, pristupano 19. srpnja 2020.
10. <https://zarooljica.com/2018/02/07/psihologija-seksualnih-fantazija-mastam-da-me-silujes/>, pristupano 2. kolovoza 2020.
11. https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=3385303928206110&id=107861655950370, pristupano 15. kolovoza 2020.
12. <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>, pristupano 15. kolovoza 2020.
13. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:950071>, pristupano 18. kolovoza 2020.
14. <https://www.facebook.com/VedranaRudanBlog/>, pristupano 18. kolovoza 2020.
15. <https://www.facebook.com/direktno.hr/posts/2337354219855728/>, pristupano 18. kolovoza 2020.
16. <https://www.24sata.hr/news/policija-je-napokon-priznala-prostitucije-u-domu-je-ipak-bilo-199673/komentari>, pristupano 18. kolovoza 2020.
17. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/fpzg%3A1/datastream/PDF/view>, pristupano 24. kolovoza 2020.
18. https://suzanamiljkovic.files.wordpress.com/2013/08/otrovni_roditelji_i_prevladavanje.pdf, pristupano 17. rujna 2020.

Sažetak

U ovom radu problematizira se pedofilija, odnosno seksualno iskorištavanje djece. Temi je pristupano s feminističkog gledišta pa je u radu opisan feministički doprinos u suzbijanju (seksualnog) nasilja nad potlačenim skupinama kao i doprinos feminističkih književnica zaslužnih za progovaranje o temi pedofilije. Zatim se opisuje odnos prema djetetu u različitim razdobljima ljudske povijesti, slika djeteta u medijima te reakcije javnosti na medijsku predodžbu djeteta. Središnji dio posvećen je problemu pedofilije koji se potkrepljuje citatima iz romana *Disanje nemani* Đurđe Knežević, *Klonirana* Jelene Čarije te *Strogo povjerljivo: obitelj Barić* Ivone Šajatović. Romani su analizirani metodom primijenjene psihoanalize, odnosno psihoanalitičke književne kritike uz pomoć knjige *Trauma i oporavak* psihijatrice Judith Lewis Herman. U radu su prikazani stavovi društva prema pedofilima, a posebno se problematizira emocionalno stanje žrtve i njezin odnos prema sebi u viktimizirajućoj okolini. Završno se zaključuje koliko je društvo tolerantno prema pedofiliji i odgovorno prema djeci.

Ključne riječi: dijete, pedofilija, društvo, mediji, viktimizacija

Keywords: child, pedophilia, society, media, victimization